

ภูมิปัญญาชาวบ้าน

๑. ข้อมูลทั่วไปของปราชญ์ชาวบ้าน

ชื่อ นายชู พจันลา

วัน เดือน ปีเกิด ๑ มกราคม ๒๔๘๙

ที่อยู่ ๖๖ หมู่ ๓ ต.กุดน้ำใส อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด

ประวัติการศึกษา จบการศึกษาระบบประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔

จากโรงเรียนวัดบ้านดงมัน จังหวัดร้อยเอ็ด

การเสียสละเพื่อสังคม ได้ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน สังคมและประเทศชาติ โดยเสียสละ และอุทิศตนเพื่ออุทิศความรู้ทางด้านการสานตะกร้า

๒. ประวัติความเป็นมา การจักสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตตั้งแต่ออดีตจนถึง ปัจจุบัน การจักสานเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาอันเฉลียวฉลาดของคนในท้องถิ่น ที่ใช้ ภูมิปัญญาสามารถนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งมี ประโยชน์ในการดำรงชีวิต การจักสานมีมานานแล้วและได้มีการพัฒนามาตลอดเวลาโดยอาศัยการ ถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง การดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้ เอาความรู้หนังสือมาเกี่ยวข้อง การเรียนรู้ต่างๆ อาศัยวิธีการฝึกหัดและบอกเล่าซึ่งไม่เป็นระบบในการ บันทึก สะท้อนให้เห็นการเรียนรู้ความรู้ที่สะสมที่สืบทอดกันมาจากอดีตมาถึงปัจจุบันหรือที่เรียกกัน ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นกระบวนการถ่ายทอดความรู้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น คงอยู่ต่อเนื่องและยั่งยืน การจักสานตะกร้าไม้ไผ่ ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ถ่ายทอดภูมิปัญญาจาก รุ่นสู่รุ่น เกิดจากความคิดในการนำเอาไม้ไผ่ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่มีอยู่ในหมู่บ้านนำมาแปรรูปเป็นตะกร้า โดยมีนายชู พจันลา เป็นคนจักสาน

๓. วิธีการทำตะกร้า

๑. ตัดไม้ไผ่แก่มาผ่าซีกและผ่าแบ่งเป็นเสี้ยวเล็ก ๆ ขนาดประมาณ ๑ ซม. และอีกส่วนหนึ่งผ่าประมาณ ๑ นิ้ว เพื่อใช้ทำขอบปากตะกร้าและมือจับ

๒. นำแต่ละชิ้นที่ผ่าไว้ ลอกใช้แต่ส่วนเปลือก โดยใช้มีดคม ๆ เหลาหรือขูดเนื้อไม้ออกและเหลื่อแต่ส่วน เปลือกบาง ๆ และเหนียว

๓. เริ่มต้นสานตะกร้า โดยเริ่มที่ก้นก่อน โดยใช้ส่วนที่แข็งแรงและหนากว่าสานที่ก้น ความยาวของไม้ ตามขนาดของตะกร้า เส้นที่แข็งแรงสานขึ้นตามแนวตั้ง ความห่างเท่า ๆ กัน ส่วนเส้นไม้ไผ่ที่บาง นิ่ม สานตามขวางขึ้นมาเรื่อย ๆ แน่น มีลักษณะเป็นวงกลมแต่ปากตะกร้าจะกว้างกว่าก้นตะกร้า พอได้ ขนาดตามต้องการใช้ไม้ไผ่ขนาด ๑ นิ้ว ทำให้เป็นวงกลมและวางไว้ที่ขอบปากตะกร้า ใช้ไม้ไผ่ส่วนที่ ตั้งขึ้น พ้น หรือ บิดลงไปด้านล่าง สานลงไปประมาณ ๑ นิ้ว จนแน่นไม่หลุด ตัดเศษที่เหลือทิ้ง ตกแต่ง ให้สวยงาม

๔. ใส่หูหรือที่หัว ซึ่งทำจากไม้ไผ่และโค้งงอได้ใช้เชือกหรือหวายพันให้แน่น หรือใช้เชือกที่เป็นสีพันทำมือจับจนมิด นำไปใช้งานหรือขายได้

๕. หากต้องการเก็บไว้ใช้งานได้นาน ทาแล็กเกอร์เคลือบไม้ไผ่ทั้งด้านในและด้านนอก แล้วนำไปตาก แดดให้แห้ง

๔. ขั้นตอนการทำนาตอกยีน ๔ เส้น วัดกึ่งกลางเส้นแล้ววางตัดกันเป็นเครื่องหมาย + เพื่อก่อนั้น โดยสานลายสองซัดปี ในขั้นตอนนี้จะใช้ตอกยีนทั้งหมด จนได้แผ่นพื้นตะกร้าตามขนาดที่ต้องการจากนั้นนำเข้าแบบพิมพ์ตะกร้า (ตัวแบบพิมพ์ทำจากท่อนไม้เป็นรูปกลมขนาดใหญ่ - เล็ก) เพื่อสานผนังตะกร้าต่อจากกันโดยใช้ตอกสาน เส้นกลมสานลายหนึ่งคือข้ามหนึ่งสอดหนึ่งโดยใช้เส้นตอกยีนเป็นหลักสานไปเรื่อยๆจนได้ขนาดของตะกร้า ตามต้องการโดยให้เหลือส่วนปลายของตอกยีนไว้ประมาณ ๑๕ ซม. เมื่อไว้พับเป็นปากตะกร้าจากนั้นนำ ออกจากแบบพิมพ์การล้มปาก คือการพับปากตะกร้า โดยตอกยีนที่เหลือไว้นั้นจับรวมกันจับละ ๔-๕ เส้น แล้วม้วนสอดเข้าตามช่องของปากตะกร้าในลักษณะเอียงล้มไปในทิศทางเดียวกันให้สวยงาม และแข็งแรง ใช้ไม้คัดกัน ๒ อัน สอดปลายแหลมเข้าที่มุมกันตะกร้าในลักษณะไขว้กัน (เครื่องหมาย X) เพื่อให้เกิดความ คงรูปแข็งแรง และตอกยีนคือไม้ตรงปล้องไม้ไผ่ทำเป็นปุ่มปลายแหลม จุ่มเทียนแล้วตีเข้ามุมกันเป็นขาของ ตะกร้า ๔ มุม การรวมคว้นนำตะกร้าไปรวมคว้นไฟใช้ฟางข้าวที่ไม่ใช่แล้วเป็นเชื้อเพลิงรวมคว้นเพื่อกันมอด แผลงเพื่อให้เศษไม้เศษเสี้ยนไม้ไผ่ที่สานหลุดออกสร้างสีสนดูให้เกิดความแข็งแรงแล้วนำไปเข้ารวงตะกร้า รวงตะกร้าใช้ไม้เสียวหรือตอไม้ไผ่ได้เป็นไม้ที่ทำได้จากหมู่บ้านเป็นทรัพยากรในชุมชนที่นำมาใช้ประโยชน์ ได้โดยแต่งไม้กลมขนาดเล็กเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑.๕ ซม. ตัดให้โค้งเสียบเข้าขอบปากตะกร้าแล้วใช้หวายหรือ เครือไม้ผูกร้อยให้หุรงและขอบตะกร้ายึดติดกันแน่น นำไปใช้ประโยชน์หรือจำหน่ายได้หากต้องการ ความสวยงามเพิ่มขึ้นก็ทาแล็กเกอร์เพื่อรักษาไม้และให้ความสวยงาม

๔. ผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

นายอัศรพล นามโคตร เป็นหลานชายของนายชู พจันลา

ที่อยู่ ๖๖ หมู่ ๓ ต.กุดน้ำใส อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด

